

РОЗВИТОК ОБРАЗУ ДИТЯЧОГО ГЕРОЯ В РОМАНАХ КАРСОН МАККАЛЛЕРС

© Підлісецька Л.Б., 2002

У романах Карсон МакКаллерс ставиться проблема відчуження як результат конфлікту між природними устремліннями молодшої людини та суворою реальністю оточуючого світу. Гуманістичні принципи творчості, майстерність письменниці дозволяють вважати Карсон МакКаллерс однією з кращих представників реалістичної літератури сучасної Америки.

The essay is devoted to the work of the modern American writer Curson McCullers. her novels deal broadly with the problem of alienation as a result of the conflict between natural aspirations of young people and severe reality of the world. Analysing the images of three teenagers we were trying to reveal the evolution of which the author’s interpretation of the problem of alienation undergoes from her first novel “The Heart Is a Lonely Hunter”, where the writer did not see the outcome of her hero of the grips of implacable reality to the last – “Clock Without Hands” in which the hero came to conclusion and “made choice”. humanistic principles of Curson McCullers and the mastership of her art makes her one of the outstanding representatives of contemporary American realistic literature.

Головною темою у творчому доробку Карсон МакКаллерс, видатної американської письменниці, виступає відчуження, самотність, алієнованість людини в суспільстві. Не менш важливою є тема життя і смерті, хвороби, недовговічності людського існування, любові і ненависті. Червоною ниткою через більшість цих творів проходить тема дитинства і юності, становлення людської особистості, пошуків і блукань юних героїв, що вперше стикаються з несправедливістю, з усуперемагаючим злом.

Карсон МакКаллерс пише про дітей, яким життя дається важко. Вони – “як ті рослини, яким необхідно з самого початку пробивати собі шлях з-під скелі” [7, с. 34]. Серед них – Мік Келлі (“Серце – одинокий мисливець” 1948) – обдарована, одержима любов’ю до музики дитина, придавлена нестерпними умовами життя, Френкі Адамс (“Гість на весіллі” 1946), що понад усе мріє стати повноправним членом колективу, Герман П’ю (“Годинник без стрілок” 1961) – негритянський хлопець-сирота, який боляче сприймає приниження свого народу і, нарешті, Джестер Клейн – ровесник і товариш Германа П’ю, який виступає проти несправедливості, проти дискримінації і відчуженості людей в американському суспільстві. Саме про цього персонажа англійський критик Олівер Іванс писав: “Авторка ніби говорить, що якраз від таких хлопців, як цей, освічених і наділених почуттям справедливості, має, зрештою, Південь сподіватися морального порятунку” [4, с. 177].

Вчинки і долі окремих людей в романах К. МакКаллерс тісно пов’язані з соціальною дійсністю, нею визначаються і зумовлюються. Це стосується насамперед дитячих образів. Як письменник-гуманіст, Карсон МакКаллерс вірить в те, що кожна людина народжується для того, щоб бути щасливою, щоб творити добро іншим людям, тому дітям, які ще не пізнали всіх сторін життя і не усвідомили їх достатньою мірою, притаманна велика внутрішня цілісність, а звідси – щирість і безпосередність світосприйняття. Письменниця

проникає в найпотаємніші куточки душі своїх героїв, їх психологію, у підсвідому сферу інтуїції та інстинктів, що замінюють дитині знання та досвід.

Образ Мік Келлі – один з найбільш вдалих у романі. Вже перша зустріч з героїнею викликає почуття щирої симпатії: “В двері заглядала ясноволоса довгонога дівчинка років дванадцяти. На ній були шорти захисного кольору, синя сорочка і тенісні туфлі, – з першого погляду її можна було прийняти за хлопчину” [2, с. 15]*.

Мік повна енергії. Перед нею відкриваються широкі шляхи: “можливо вона стане великим винахідником. Винайде мініатюрні радіоприймачі, величиною з горошину, і люди будуть носити їх в кишені, не вставляючи у вуха. І літаки, які можна буде прив’язувати за спину, як рюкзак і т-т-т-лети собі та й лети! А потім вона перша проріє величезний тунель через всю землю в Китай, і люди будуть спускатися у нього на великих повітряних кулях. Все це вона винайде для початку. Це вже задумано” [2, с. 29 – 30]. Проте, понад усе Мік любить музику. “Смішно, але в голові у неї майже весь час звучить музика – фортепіанна, чи яка-небудь узагалі. Що би вона не робила і про що б не думала, музика майже завжди звучить” [2, с. 30]. Музика для неї – символ краси і свободи. Однак вона не має ніякої музичної освіти, а можливості одержати її дуже малі. Її сім’я не спроможна купити навіть радіо, не говорячи вже про піаніно, про яке так безнастанно мріє Мік. “– А за одну річ я би все на світі віддала. За піаніно. Якби в мене було піаніно, я би вправлялась кожний-кожний вечір і вивчила б усю музику, яка є. Ось чого я хочу більш за все!” [2, с. 39 – 40]. Тому вона все літо бродить по вулицях, тягнучи візок з двома молодшими братами і слухає музику, що лунає з вікон будинків. Вона читає книжки про композиторів, вчиться основ музики у шкільної подруги, за що повинна виконувати за неї домашні завдання з алгебри і математики і віддавати їй десять центів на тиждень, призначені на сніданки. “Кожний день Мік залишається після уроків на годину, щоб пограти на піаніно. В спортивному залі було тісно і шумно – команда дівчат грала в баскетбол. За сьогоднішній день Мік два рази боляче вдарили м’ячем по голові. Проте можливість пограти компенсувала всі удари і неприємності” [2, с. 136]. Але жорстока реальність виявляється сильнішою від її мрій про музику. Тому все частіше вона втікає від буднів у свій відокремлений інтимний світ: “Її життя проходило в двох місцях: у внутрішній і зовнішній кімнатах. Школа, сім’я і те, що траплялося з нею за день – все це поміщалося у зовнішній кімнаті. Містер Сінгер і там і тут. Чужі краї, плани на майбутнє і музика жили у внутрішній кімнаті. Пісні, про які вона думала, також там. Внутрішня кімната була місцем, куди не допускався ніхто. Мік могла знаходитись в домі, повному людей, і все ж почувати себе відокремленою від всіх” [2, с. 138].

Так виникає конфлікт між світом мрій і реальним світом, який поступово переростає у відчуженість. Нотки зневіри звучать вже в ранній сцені, коли намагання переробити гітару на скрипку завершується невдачею і Мік заходиться плачем. “... повертаючись в думках назад, вона думала, що весь цей місяць в душі ні хвилини не вірила, що скрипка буде грати. Проте примусила себе в це повірити. Та і тепер їй було важко не вірити хоч би трошки.” [2, с. 39]. Єдиним ясним променем в безрадісному житті Мік Келлі є її дружба з німим ювеліром Сінгером. Він дарує їй книжку про Бетховена, в його кімнаті завжди спокійно і затишно. В уяві дівчинки німий виступає як вчитель і старший товариш. Йому одному вона довіряє свої задушевні мрії. “Роль Сінгера для Мік, дуже вразливої, обдарованої дванадцятирічної дівчинки, складніша: він служить ніби охоронцем її потаємних стремлень”

* Тут і далі переклад наш (Л.П.)

[7, с. 155], писав американський критик Горацій Тейлор. Тому після смерті Сінгера Мік почуває себе ще більш самотньою і беззахисною. Економічне становище сім'ї стає безвихідним. Двоє старших дітей ледве можуть заробити на своє прожиття і не можуть допомагати батькам. Мік примушена кинути школу і йти працювати. Вона розуміє, що її мрії, пов'язані з музикою, – нездійсненні, проте її все ще не покидає віра у краще майбутнє: “Та може з піаніно все обернеться добре. Може їй пощастить скоро. А інакше навіщо ж все це – те, як вона відчувала музику і плани, що виростили у її внутрішній кімнаті? Все повинно обернутись добре, якщо взагалі в житті є якийсь глузд. Повинно. Повинно. Повинно. Повинно. Все добре.

Добре.

О'кей.” [2, с. 398].

Таку натуру як Мік скоро зломити не можна. Не випадково їй належать слова: “Людина повинна боротись за все, що вона одержує, за кожну дрібничку” [2, с. 146]. Характерними рисами Мік Келлі є велика творча енергія і сміливість. Вона переможена суспільством ще до того, як переступила поріг юності, однак не скорена. Письменниця-гуманіст вірить в силу духу своєї героїні, в те, що хоч світ і поганий, не все ще втрачено. Карсон МакКаллерс писала про свій перший роман: “Ця книга відображає минуле, а також намічає і майбутнє. Деякі люди в цій книзі дуже близькі до того, щоб стати героями, і вони не поодинокі у своєму роді. Завдяки їм виникає почуття, що скільки б разів не зазнавали фіаско їхні намагання, і як би не розчаровувалися вони в своїх особистих ідеалах, вони коли-небудь об'єднаються і досягнуть свого” [4, с. 55].

У романі “Серце – одинокий мисливець” є один епізод, який стосується Мік Келлі як учениці професійного училища. Він цікавий у двох аспектах. По-перше, він свідчить про те, що письменниця вже в першому романі не тільки відображає проблему відчуженості людини в суспільстві, але і намагається вирішити цю проблему. Можливий вихід вона бачить у намаганні героїні зблизитися, потоваришувати зі своїми ровесниками. По-друге, цей епізод пропонує тему, яку Карсон МакКаллерс пізніше набагато ширше розвинула в інших творах: “В професійному взагалі було чудово. Окрім одного. В коридорах всі прогулювалися групами і, здавалось, що всі належали до окремих компаній. Ось це її скоро і почало тривожити. Тижнів за два Мік познайомилась з багатьма і в коридорі і в класі, вона з ними навіть розмовляла, проте на цьому справа закінчувалась. Ні в одне товариство вона не входила” [2, с. 321].

Намагання стати рівноправним членом колективу, знайти себе в спілкуванні з іншими – центральна і всеохоплююча тема роману “Гість на весіллі”. Цей роман – про відкриття світу підліткам, написаний світлими фарбами, зігрітий теплим людським почуттям. У книзі виступають тільки три головні дійові особи. Френкі Адамс – дівчинка дванадцяти років, її двоюрідний брат Джон Генрі і куховарка негритянка Береніс. Френкі Адамс є ніби продовженням образу Мік Келлі. Американський критик Бредбері І.М. Писав: “Гість на весіллі” (1946) – роман, що ніби виріс з оповідання про Мік Келлі в романі “Серце – одинокий мисливець” [3, с. 111].

Між ними багато спільного. Ця спільність виявляється вже в першій портретній характеристиці. Обидві вони – дванадцятирічні підлітки, як на свій вік надто високі, що їх дуже тривожить, обидві більше подібні до хлопців ніж до дівчат, батьки обидвох – ювеліри. Їхні мрії багато в чому також подібні. Наприклад – сніг, як романтичний символ радості, в дитячій уяві завжди пов'язаний зі щасливим майбутнім. “І часто, уявляючи своє майбутнє,

вона (Мік) бачила сніг і лід. Ось вона в Швейцарії, всі гори покриті снігами, і вона катається на ковзанах по холодному зеленуватому леді” [2, с. 81]. Френкі ж “мріяла про Аляску. Вона піднімалася на холодну білу гору і дивилась на снігову пустиню, що простяглась далеко вниз. Вона спостерігала за сонцем, яке світилося різними кольорами по снігу, чула таємничі голоси, бачила чарівні речі. І всюди був холодний, білий, м’який сніг” [6, с. 25].

МакКаллерс належить до тих американських письменників, які, як писав Ю.Покальчук в книзі “Самотнє покоління”, “показують юнака або молоду людину в період падіння ідеалів дитинства, у відчаї через незнання як жити, чим керуватись далі. Отже, юність, перехід до дорослого життя є періодом найбільш гострої відчуженості, алієнованості від суспільних цінностей” [1, с. 46].

Френкі – яскраве цьому підтвердження. “Вона постійно відчуває себе одинокою. В неї не було товаришів і вона не відчувала себе частиною цілого. Френкі нагадувала самій собі бездомних бродяг ... і їй ставало страшно” [6, с. 24]. Вона страждає від почуття самотності, бо вона ні до кого і ні до чого не належить. Її мати померла, батько надто зайнятий, щоб приділяти донці багато уваги, вона не належить до жодного клубу. “Вчора і всі дванадцять років їй життя, вона була тільки Френкі. Вона була “я” і мусила ходити і все робити сама. У всіх інших людей було “ми”, у всіх, крім неї. Коли Береніс говорила “ми”, вона мала на увазі Хані і Велику Маму, свій дім, або свою церкву. “Ми” її батька була крамничка. Всі члени клубу мали своє “ми” і говорили про нього. Солдати в армії можуть говорити “ми”, навіть злочинці і каторжники, сковані одним ланцюгом. Лише Френкі не мала прав на жодне “ми”, крім хіба літнього “ми” з Джоном Генрі і Береніс, а такого “ми” вона ні за що в світі не хотіла” [6, с. 288].

Дія починає розвиватися від її бажання зблизитися з подібними до себе, стати “членом колективу”. Вона бачить таку можливість у весіллі свого брата солдата, яке незабаром повинно відбутися. Адже брат і його наречена, думає Френкі “обидвоє складають одне моє “я”. Вона думає про себе, як про частину майбутньої сім’ї, мріє ніколи не розлучатися з молодожонами. Через весілля, Френкі почула себе зв’язаною зі всім, що вона бачила. Це був день, коли з “самого початку їй здавалось, що світ більше не відокремлений від неї, і вона раптом відчула себе включеною в цей світ” [6, с. 297].

“В романі місіс МакКаллерс – писав О. Іванс – любов – єдиний засіб, за допомогою якого люди намагаються уникнути замкнутості в собі” [4, с. 105].

Предметом любові, який Френкі шукає, не є якась конкретна особа, це любов до всіх людей, до того, що єднає людей в одне ціле.

Вона мріє присвятити життя людям, уявляє, як буде здавати кров кожного тижня для Червоного Хреста, щоб “вона текла у жилах австралійців, французів, що борються, китайців, по всьому світу, і буде так, ніби вона стала близькою родичкою всіх цих людей” [6, с. 367]. Її фантазії досягають апогею в кінці другої частини роману, коли вона уявляє собі майбутнє життя з подружньою парою: “ми будемо мати тисячі друзів, тисячі і тисячі, і тисячі товаришів. Ми будемо належати до стількох клубів, що ми навіть не зможемо підтримувати зв’язок зі всіма ними. Ми будемо членами всього світу” [6, с. 380].

Проте це тільки мрії. Запрошена на весілля Френкі звичайно не може стати частиною сім’ї свого брата. Її мрії про подорожі по світу, як мрії Мік Келлі про кар’єру музиканта нездійсненні. Та сам факт, що письменниця наділяє свою героїню такими рисами, як любов до людей, бажання бути потрібною, жертвувати собою заради людей, намагання дійти до суті, зрозуміти, що ж єднає людей, надає творчості високого гуманістичного звучання.

Роман закінчується на більш оптимістичній ноті, ніж попередній. Розпач Френкі через специфіку її віку швидко проходить. На останніх сторінках книги ми зустрічаємося з вже новою Френсіс, а не Френкі, яка захоплюється Мікельанджело і має нарешті подругу Мері Літлджон, з якою планує колись вирушити у всесвітню подорож. МакКаллерс залишає свою героїню, сподіваючись, що вона ніколи не відмовиться від своїх ідеалів.

Образ Джестера Лейна, молодого героя останнього роману письменниці “Годинник без стрілок” можна вважати значною мірою логічним завершенням розвитку характеру молодого героя у творчій спадщині письменниці. Він гостро відчуває своє ідейне відчуження від діда, старого судді, заскоружлого у своїх реакційних “південних” традиціях. Від ще по-дитячому сформульованих думок, що приводять його діда в жах, таких як “передовсім я маю сумнів, щодо справедливості панування білої раси” [5, с. 192], або “я не розумію, чому негри і білі не можуть жити разом” [5, с. 193], він приходять до рішення, “робить вибір”. Дізнавшись про причину самогубства батька, про його життя як чесного адвоката, захисника невинно звинувачених негрів, хлопець знаходить відповідь на запитання, як жити далі. Батько стає для нього вчителем, Джестер продовжить його справу. А слова, які проголосив його батько на останньому судовому процесі, стають основою життєвих принципів Джестера: “Вся суть в тому, що в справі замішані білий і негр, і в нерівності, яка визначає підхід до такого нещасного випадку. Суть в тому ... що в таких судових справах під судом знаходиться сама конституція ...” [5, с. 196].

На долю Джестера випадає не одне випробування. Незважаючи на всі намагання юнака запобігти злочинів, расисти вбивають його товариша – негра Германа П'ю тільки за те, що він посмів поселитися в кварталі для білих. Джестер задумує покарати вбивцю. Але міцніюча в ньому зрілість почуттів і думок не дає йому здійснити цей, нічого не вирішувачий індивідуальний акт помсти. Подібно до Мік Келлі і Френкі Адамс, юнак тяжко переживає свої внутрішні конфлікти. Перед ним постають ті ж запитання – ким бути?, як жити?, хто він такий? Ці запитання, “духи, що переслідують серце підлітка були, нарешті, вирішені для нього” [5, с. 250].

Він зумів відповісти на них. У цьому головна відмінність Джестера від героїнь попередніх романів. Він набагато ясніше уявляє собі свої позиції дорослого, ніж Мік і Френкі. Він буде боротися за справедливість, за рівність між людьми. Знайшовши для себе зразок і мету в житті, Джестер досягає душевної рівноваги.

Отже, на підставі аналізу дитячих образів в романах Карсон МакКаллерс можна стверджувати, що письменниця розкривала умови, серед яких доводилося входити в життя молодим, сповненим мрій, сподівань та благородних намірів, людям. В її творах у всій широті ставиться проблема відчуження, як результат конфлікту між природними устремліннями людини та суворою реальністю світу. Ці гуманістичні принципи творчості Карсон МакКаллерс дозволяють вважати її одним з кращих представників реалістичної літератури сучасної Америки.

1. Покальчук Ю.В. *Самотнє покоління*. – К., 1972. 2. МакКаллерс Карсон. *Сердце – одинокий охотник*. – М., 1969. 3. Bradbury J. M. *Renaissance in the south*. – New York, 1964. 4. Evans Oliver. *The Ballad of Carson McCullers. A Biography*. – New York, 1966. 5. McCullers Carson. *Clock Without Hands*. – Boston, 1961. 6. McCullers Carson. *The Shorter Novels and Stories*. – London, 1962. 7. Taylor Horace. *The Heart is a Lonely Hunter. A Southern Wasteland*. – Baton Rouge, 1960.